

Nr 49

Utlåtande i anledning av motioner angående ändrade grunder för bankernas kreditbedömning.

I de till bankoutskottet hänvisade likalydande motionerna nr 555 i första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* och nr 679 i andra kammaren av herrar *Wedén* och *Hyllander* har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om ändrade grunder för kreditbedömning i överensstämmelse med motionernas riktlinjer samt förslag till ändrade lagregler i banklagstiftningen m. m. som må föranledas härav.

Beträffande motiveringen för detta yrkande hänvisas, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, till motionen I: 555.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden från bankinspektionen, Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen.

Gällande bestämmelser m. m.

Regler för bankernas kreditgivning av betydelse i detta sammanhang ges främst i 56 och 59 §§ *lagen om bankrörelse*. I 56 § stadgas som huvudregel, att bank icke må bevilja kredit, utan att säkerhet som av banken prövas betryggande ställes antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den åt vilken krediten beviljas. Från denna huvudregel gäller dock vissa undantag. Förutom att kredit utan särskild säkerhet må ges åt stat, kommun m. fl. samfälligheter samt åt banker och sparbanker gäller *dels* att kortvarig kredit må kunna utan särskild säkerhet beviljas affärsidkare i och för hans rörelse, därest med hänsyn till omständigheterna trygghet för förbindelsens fullgörande ändock kan anses föreligga, *dels* att av vederhäftig person dragen växel, som är betalbar på annan ort, må kunna diskonteras ehuru accept på densamma ej erhållits, *dels* ock att annan kredit utan särskild säkerhet må kunna lämnas till sammanlagt högst en tiondel av bankbolagets eget kapital samt till ett belopp i varje särskilt fall av högst 75 000 kronor, då krediten lämnas småföretagare för hans rörelse, och eljest högst 15 000 kronor. I 59 § åläggs bank att vid meddelande av kredit mot pant av aktier iakttaga bl. a. att det förefinnes en med hänsyn till de pantsatta aktiernas beskaffenhet och omständigheterna i övrigt skäligen

Bihang till riksdagens protokoll 1966. 8 saml. Nr 49

marginal mellan aktiernas marknadsvärde och kreditbeloppet; motsvarande gäller om förlagsbevis. Aktier i förvaltningsbolag etc. får inte mottagas som pant.

De angivna reglerna om blancokrediter går delvis tillbaka på äldre banklagstiftning men innebär också att vid beslut år 1955 (och senare) i vissa hänseenden gjorts avkall på förut gällande begränsningar av kreditmöjligheterna. I fråga om de kortvariga blancokrediterna till affärsidkare förordades i förarbetena en sådan uppmjukning av praxis, att omsättning av hithörande krediter skulle tillåtas i de fall där den bakomliggande affärstransaktionens egen natur fordrade ett dylikt anstånd. Dock borde en längre kredittid än ett år inte få komma i fråga. Förslaget accepterades av statsmakterna (prop. 1955: 3, BoU 5), varvid emellertid betonades att dessa lån måste bibehålla sin karaktär av verkligt kortvarig kredit och inte finge erhålla karaktär av s. k. stående förlagslån. Möjligheten att i annat fall lämna blancokredit till småföretagare tillkom år 1955. I propositionen framhölls därvid av chefen för finansdepartementet å ena sidan att begreppet småföretagare borde ges en relativt vid tolkning, å andra sidan att bankerna vid värderingen av fordringar på grund av dessa lån borde iakttaga viss försiktighet. Bl. a. uttalades, att bank som beviljat blancokredit av här åsyftat slag i regel måste på något sätt kunna följa företagets ställning under kredittiden exempelvis genom periodiska rapporter. Vidare förutsattes att tillsynsmyndigheten skulle ägna särskild uppmärksamhet åt den nya regelns praktiska tillämpning. Vad angår det föreslagna högsta beloppet för kredit av detta slag, 75 000 kronor, anmärkte bankoutskottet att de behov som skall täckas med ifrågakvarande krediter ofta måste avse högre belopp än maximibeloppet. Begränsningen ansågs dock motiverad med hänsyn till de risker som är förenade med sådan kreditgivning.

I *lagen om sparbanker* har reglerna om utlåning (28 §) en något mera restriktiv karaktär. Huvudregeln är att lån — utom då staten är ansvarig för dess fulla gäldande — må utlämnas allenast mot fullgod säkerhet av pant eller borgen. Inteckning i lös egendom får mottagas som säkerhet endast tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet. Liksom affärsbank är sparbank förhindrad att såsom pant mottaga aktier i förvaltningsbolag etc. Inte heller bevis om tillskott till garantifond eller grundfond i sparbanken accepteras som pant. Även sparbank kan emellertid bevilja lån utan särskild säkerhet. Detta får ske till ett belopp av i varje särskilt fall 5 000 kronor eller det högre belopp, dock högst 15 000 kronor, som kan vara bestämt i sparbankens reglemente. Summan av blancokrediterna får motsvara högst en femtedel av sparbankens fonder. Härutöver får lån utan särskild säkerhet beviljas annan sparbank samt vissa samfälligheter.

Möjligheten för sparbank att medge privat låntagare blancokredit tillkom genom beslut av statsmakterna år 1955 (prop. 1955: 151, BoU 19). I det till

grund för beslutet liggande sakkunnigförslaget hade uttalats, att reformen motiverades av insikten om att det i stor utsträckning finns duktigt folk, som för igångsättande av egen rörelse eller för liknande syften skulle behöva skaffa sig ett mindre kapital genom banklån men icke har någon säkerhet att erbjuda. I propositionen förutsattes såsom självklart att sparbankerna skulle visa försiktighet vid utnyttjandet av den nya möjligheten till blanco-kreditgivning.

Huvudregeln om utlåning i *lagen om jordbrukskasserörelse* (37 §) överensstämmer med banklagens. Inteckning i jordbruksinventarier får mottagas som säkerhet endast tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet. Detsamma gäller kredit mot förlagsinteckning, försåvitt icke centralkassan för särskilt fall medger undantag. Beträffande aktier i förvaltningsbolag etc. gäller detsamma som för banker och sparbanker. Bevis om andel i eller tillskott till kreditkassan själv eller annan jordbrukets kreditkassa får inte godtas som pant. Blancokredit får medges endast vissa samfälligheter, allmänna inrättningar och kreditinstitut. Kravet på betryggande särskild säkerhet gäller inte när stat, kommun eller jämförlig samfällighet är ansvarig för lånet.

Ikraftträdandet år 1967 av *lagen om företagsinteckning* (prop. 1966: 23, L³U 28; jfr prop. 1966: 158 om ändring av ikraftträdandedatum från den 1 januari till den 1 juli 1967) kan beräknas bli av betydelse för bankernas möjligheter att lämna krediter till företagare. Syftet med den nya lagen är att väsentligt utbygga det nuvarande inteckningsinstitutet, något som avses ske främst genom en utvidgning av kretsen av inteckningsberättigade till att omfatta det stora flertalet näringsidkare, däribland jordbrukare, genom en breddning av omfånget av den egendom, som kan besväras av inteckning, samt genom förbättringar i skilda hänseenden av inteckningshavarens ställning i förhållande till näringsidkaren och tredje man. Som motiv för omdaning av det gamla institutet förlagsinteckning till det här nämnda nya institutet har bl. a. angivits självfinansieringens minskade betydelse inom näringslivet. Särskilt har mindre företagare och handelsidkare avsetts draga nytta av reformen. Önskemålet att företagsinteckningen skall stå till förfogande för en vidsträckt krets av näringsidkare har tillgodosetts genom bestämmelsen att sådan inteckning må meddelas näringsidkare som är bokförings-skyldig eller driver jordbruk eller skogsbruk. För bestämmandet av inteckningsobjekten har en tämligen extensiv norm valts. Intecknas kan förutom olika slags lösören bl. a. arrende-, hyres- och bostadsrätt, nyttjanderätt till lösören, vissa immateriella nyttigheter samt vissa fordringar.

Genom *lagen* upphävs bl. a. nu gällande förordning angående förlagsinteckning och lag om inteckning i jordbruksinventarier. De begränsningar som ovan angivits gälla i fråga om sparbankernas och jordbrukskassornas

rätt att såsom säkerhet mottaga inteckningar av sådan natur kommer att bortfalla, därest riksdagen bifaller de förslag till ändrad lydelse av 28 § sparbankslagen och 37 § lagen om jordbrukskasserörelsen som Kungl. Maj:t hösten 1966 framlagt i propositionen nr 128. Enligt dessa förslag skall såväl sparbanker som jordbrukskassor efter fri bedömning få lämna lån mot säkerhet av företagsinteckning.

Motionerna

Motionärerna framhåller betydelsen av att vid rådande knapphet på riskvilligt kapital de mest effektiva företagen i första hand gynnas med krediter. Bankernas kreditbedömning anser de i alltför hög grad utgå från de krav på formella säkerheter som banklagstiftningen ställer. I synnerhet byggnadsinvesteringarna uppges spela en avgörande roll vid kreditbedömningen, medan däremot de snabbt ökande maskininvesteringarna inte i motsvarande mån ger kreditunderlag och investeringar av immateriellt slag, exempelvis i utbildning, forskning och tekniskt utvecklingsarbete, ibland lämnas obeaktade. Enligt motionärernas uppfattning bör vid kreditbedömningen särskilt tagas hänsyn till företagsledningens kvalitet och till hur företagets finansiella planering och redovisning är ordnad, medan mindre vikt bör läggas vid tillgången till realsäkerheter.

Remissyttrandena

Bankinspektionen påpekar att för svenskt bankväsen sedan länge gäller regeln att betryggande säkerhet skall ställas för kredit och att det enligt banklagstiftningen endast i viss begränsad utsträckning är tillåtet att göra avkall på detta krav. För långfristiga krediter uppställs regelmässigt högre säkerhetskrav än för kortfristiga. Mot denna praxis har, säger inspektionen, erinrats att den reella grunden för företagets förmåga att rättidigt infria sina förbindelser är rörelsens lönsamhet och företagets allmänna finansiella ställning och att vid brister härutinnan de ställda säkerheternas värde kan vara problematiskt. Vad sålunda framförts finner inspektionen helt överensstämmande med dess egen erfarenhet och uppfattning; vid sin granskning av kreditinstitutens utlåning säger sig ämbetsverket alltid ha understrukit att kreditgivning till industri- och handelsföretag måste baseras på en bedömning av just företagets lönsamhet och finansiella ställning, framtidsutsikter och liknande faktorer. Säkerhetskravet är emellertid, framhåller inspektionen, avsett att ge de kreditgivande instituten, vilkas medverkan vid företagets finansiering merendels är av en reellt sett långfristig karaktär, förmånsrätt i företagets tillgångar framför t. ex. de kreditgivare som har kortfristiga kommersiella fordringar. Upprätthållandet av kravet på säkerhet för kredit i bank får också den konsekvensen, att företagen ej kan pantsätta sina tillgångar på annat håll och därigenom öka sin skuldsättning

på ett sätt som icke svarar mot deras återbetalningsförmåga. Sett från de kredittagande företagens synpunkt är det angeläget att banken-kreditgivaren tillförsäkras sådan förmånsrätt i företagets tillgångar att den kan engagera sig i företagets finansiering på lång sikt.

Inspektionen understryker att felbedömningar vid kreditprövningen har ägt rum och kommer att äga rum även framdeles. I detta sammanhang anföres:

I de icke sällsynta fall då industrikrediter blivit nödlidande, har erfarenheten visat, att den långgivare, som erhållit pant i företagets tillgångar, som regel varit väsentligt bättre ställd än övriga borgenärer. I de fall då en realisation av panten icke skulle ha givit full täckning för fordringar, har förmånsrätten ofta varit av värde genom de möjligheter den berett långgivaren att genomföra en rekonstruktion av företaget och därigenom skapa förutsättning för en framtida återvinning.

Förbättrade redovisningsmetoder och framstegen på ADB-området har otvivelaktigt gett och kommer att ge kreditgivarna ökade möjligheter att följa företagets ställning och utveckling. Även om man till fullo beaktar denna omständighet, förblir emellertid säkerhetskravet enligt inspektionens mening en nödvändig faktor vid bankernas kreditgivning. Detta utesluter inte — såsom inspektionen i tidigare sammanhang antytt — att de i gällande banklag angivna belopp som betecknar gränsen för den tillåtna blancokreditgivningen jämkas något uppåt.

Inspektionen framhåller också att det nya institutet företagsinteckning erbjuder väsentligt vidgade möjligheter att tillgodose kreditgivarnas säkerhetskrav. Något behov av den i motionerna föreslagna utredningen anses inte föreligga, i synnerhet som vissa av de problem som berörts förväntas bli uppmärksammade av kreditinstitututredningen.

Även *Svenska sparbanksföreningen* hänvisar till kreditinstitututredningen och finner det lämpligt att den föreslagna utredningen hänskjutes dit. Föreningen noterar att såväl banklagen som i synnerhet sparbankslagen för närvarande ger relativt ringa utrymme att tillgodose motionärernas önskemål men framhåller att vid all bedömning av kreditvärdigheten hänsyn självfallet tages till såväl företagets immateriella tillgångar som företagsledningens kvalifikationer.

Enligt *Svenska bankföreningens* mening är bankerna redan nu väl medvetna om att utsikterna till återbetalning av en företagskredit ofta, ja kanske oftast, är mera beroende av företagets lönsamhet och utvecklingsmöjligheter på längre sikt än på förhandenvaron av särskilda säkerheter. En allmän bedömning av företagets livsduglighet ingår regelmässigt som ett led i kreditprövningen, säger föreningen, och därvid beaktas ej minst de av motionärerna berörda frågorna om företagsledningens kvalifikationer och om den finansiella planeringen och redovisningen. Någon särskild utredning om på vad sätt kreditbedömning bör verkställas är därför enligt bankföreningens mening inte påkallad. Föreningen finner det emellertid i likhet med motionärerna önskvärt, att en uppmjukning sker av lagens krav på säkerställande av bankkrediter genom pant eller borgen.

Utskottet

Den huvudprincip på vilken den svenska banklagstiftningens utlåningsregler är baserade är att kredit skall beviljas endast mot säkerhet i egendom eller i fordringsrätt även mot annan än låntagare. Ett visst utrymme har emellertid beretts också för lån utan särskild säkerhet, s. k. blancokredit. Lån av detta slag får ges åt stat, kommun och vissa andra samfälligheter. Dessutom kan även enskild person eller företag i viss utsträckning få sådan kredit. Reglerna härom i lagen om bankrörelse tar särskilt sikte på affärsidkares och småföretagares kreditbehov. Sparbankslagen ger mera begränsad möjlighet att bevilja blancokredit, medan jordbruksskassorna måste kräva särskild säkerhet av envar låntagare utom samfällighet.

Motionärerna anser att kravet på formell säkerhet har blivit överbetonat både i banklagstiftningen och i bankernas praxis. Lånesökande företag, som inte kan förete sådan säkerhet, blir enligt deras mening missgynnade, trots att de kanske är i besittning av högproduktiva resurser, inte minst av immateriell art, står under skicklig ledning och har ett välordnat planerings- och redovisningssystem. Den knappa mängd krediter som står till näringslivets förfogande kan sålunda komma att gå de mest effektiva företagen förbi.

Utskottet är helt ense med motionärerna om att vid en realistisk bedömning av ett företags kreditansökan stor vikt måste läggas vid företagets allmänna förutsättningar att fullgöra åtagna betalningsförpliktelser. I likhet med remissinstanserna har utskottet emellertid uppfattningen att denna synpunkt redan till fullo beaktas av kreditinstitutet och att dessa följaktligen i hög grad intresserar sig för förekomsten av sådana tillgångar som motionärerna nämner. Såsom bankinspektionen påpekat är den särskilda säkerhet som normalt krävs av betydelse genom att den i händelse att lånet blir nödlidande ger kreditgivaren en bättre ställning än den som övriga borgenärer intar. Detta är uppenbarligen till fördel för kreditväsendet i dess helhet.

Vidare vill utskottet anföra, att de vidgade inteckningsmöjligheter som nästa år kommer att stå till buds tack vare införandet av institutet företagsinteckning synes komma att ge just sådana företag, som motionärerna särskilt har i åtanke, väsentligt vidgade möjligheter att ställa även formell säkerhet för kredit. I detta sammanhang må också framhållas att i det ansträngda kreditmarknadsläge som nu råder kreditinstitutet självfallet torde vara benägna att vid valet mellan olika tänkbara lånesökande föredra dem som inte bara kan bedömas ha utvecklingsmöjligheter utan också kan ställa formell säkerhet.

Det sagda utesluter givetvis inte, att förutsättningar skulle kunna tänkas föreligga för att låta kreditinstitutet i något större utsträckning än nu ha möjlighet att avstå från att kräva formell säkerhet för lån. Redan med hänsyn till den skillnad i reglerna för blancokredit som råder mellan olika typer av kreditinstitut kan det tagas för givet att detta problem kommer att

bli föremål för uppmärksamhet av kreditinstitututredningen då den fullgör sitt av utskottet i dess utlåtande nr 48 närmare berörda uppdrag att överse gränsdragningen mellan olika kreditinstituts verksamhetsområden. Någon framställning till Kungl. Maj:t av den innebörd motionärerna föreslagit finner utskottet inte befogad.

Utskottet hemställer sålunda,

att motionerna I: 555 och II: 679 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 november 1966

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle, Hilding, Gustaf Henry Hansson, Åke Larsson, Palm, Lundberg, Larfors och Mattsson;

från andra kammaren: herrar Regnéll, Hagnell, Franzén i Motala, Börjesson i Glömminge, Larsson i Umeå, Rask*, Löfgren och Gustavsson i Ängelholm.

* Ej närvarande vid justeringen.